

Yliopisto aika ja Sukevan keskusvankila

Puoli vuotta filosofian opiskelua riitti tekemään minut ateistiksi. Ilkka Niiniluodolta lainaksi saamassani filosofian perusteiden englanninkielisessä oppikirjassa kaikki historiassa esiintyneet Jumala-todistukset esitettiin ja kumottiin vastaansanomattomasti. Muutenkin filosofian laitos on ateismin linnake kaikin puolin. Me opiskelijat keskustelimme halveksivasti siitä, onko teologia tiedettä ja olimme hyvin epäilevällä kannalla.

Luin koko ajan psykologiaa ja filosofiaa (teoreettista) rinnakkain, enkä ollenkaan muita aineita, jollei psykiatria, sosiaalipsykologiaa ja käytännöllistä filosofiaa lasketa niihin. Matematiikkaa ja tilastotiedettä luin jonkin verran, mutta sekin kuuluu samaan asiaan. ATK-opista siihen aikaan sai psykologian koulutuksessa vain aivan perusteet, mutta senhän me olemme kaikki nyt opiskelleet kotitietokoneiden kanssa. Kielitieteestä ja logiikasta sai perustiedot filosofian opiskelun yhteydessä. 1973 valmistuin filosofian kandidaatiksi soveltava psykologia pääaineena.

Opinnot aloitin -67 armeijan jälkeen ja ateismin lisäksi minusta silloisessa 60-luvun yliopistoilmapiirissä tuli tietysti ensin pasifisti, sitten anarkisti ja sitten sosialisti (sama kehityskaari on historiassa nähtävissä useilla vallankumouksellisilla intellektuelleilla), sosialistina ensin uusvasemmistolainen, sitten marxilainen, sitten marxilais-leniniläinen, maolainen. Tähän viimeiseen kääntymiseen vaikutti mm Matti Puolakan "Punakaarti"-lehti ja Jarmo Lavilan kirjoitukset Ylioppilaslehdessä. Nämähän olivat Suomen maolaisten päälliköt, joihin sitten myöhemmin tutustuin läheisesti.

Armeija oli sikäli merkittävä kehityksessäni, että minusta piti itse asiassa tulla upseeri. Pyrin kyllä lukemaan valtiotieteitä (sosiaalipsykologiaa) ja psykologiaa ja molempiin pääsin (lääkäriksi, psykiatriksi en pyrkinyt, koska tunsin itseni siihen liian laiskaksi, vaikka sitten luin kyllä psykiatria approbaturin verran Lapinlahden sairaalassa Kalle Achtén johdolla), mutta upseeriksi kouluttautuminen oli ensimmäinen vaihtoehto. Tämä oli ehkä isän toive ja minunkin aivan aidosti, olinhan nuorempi veli, cadét, kadetti. Stuertiksi lukeminen oli yksi ammatinvalinnassa esille noussut vaihtoehto ja äitini toivoi minusta diplomi-insinööriä, kun huomasi matemaattisen lahjakkuuteni. Psykologeja ja psykiatreja isäni piti vähän hölmöinä, mutta kunnollisen vaihtoehdon syntymistä ateismin linnakkeeseen, filosofian laitokselle hän kyllä toivoi ja kannatti eksplisiittisesti.

Armeijassa en kyennyt, vaikka nuori olinkin, kestäämään sen sokeaa kuria. Myös jalkaväen rasitukset Oulussa olivat tosi kovia, enkä olisi halunnut kolmea vuotta lisähöykytystä kadettikoulussa. Niinpaljon intoa minulla ei ollut fyysisiin suorituksiin, vaikka olenkin urheilullinen ja retkeilijä. Pärjäsin hyvin RUK:ssakin, mutta piirtelin vihkoon vitutuskäyrää ja kärsin ja ihmettelin äidin luottavaisuutta

armeijaa kohtaan kun monia muita maailman paikkoja hän kovin toivoi meidän lasten välttävän. RUK:n jälkeen olin vielä Taistelukoulussa Tuusulassa, missä asevelvollisista jalkaväen puolella koulutetaan pataljoonan esikunnan tiedustelu-upseereita ja adjutantteja, niin että sain kyllä korkeimman koulutuksen mitä asevelvollisena voi saada. Tämä aika ja kokelasaika olivat kyllä sitten leppoisa herrasmiesmäistä palvelua, niin että kyllä ymmärsin että upseerin elämä saattaisi olla aivan mukavaa kunhan vain kadettikoulusta selviää. Muistin silti aina elävästi erään RUK:n luutnantin puheenvuoron, kun hytisimme nuotiolla pimeässä Kymenlaakson metsässä 20 asteen pakkasessa: ”Mitähän kansakoulunopettajakin nyt tekee?”

Myöhemmin olen ymmärtänyt, veljenpoikani Jukka Santavuoren avulla, että Oulussa jalkaväessä he panivat minut tiukemmalle kuin muut juuri sen takia, että olin upseerin poika, hänelle ainakin oli käynyt niin. Veljeni Matti Santavuori oli myös upseeri, ilmatorjuntaupseeri aina everstiluutnantiksi asti^[1], mikä oli isänikin sotilasarvo.

Psykologian opiskelu oli kiehtovaa. Ensimmäisenä vuonna melkein säpsähdin luennoilla aina jo sanasta psykologia. Menestyin mainiosti. Professori Viitamäki ei oikein hyväksynyt minua kliiniseksi psykologiksi vaan olisi halunnut että luen ammatinvalintapsykologiaa. Opiskelukavereistani ei monestakaan tullut radikaaleja eikä poliittisesti aktiiveja, he ovat luoneet loistavia uria yliopistomaailmassa. Luentolakon silti teimme, ja perustimme kriittiset työryhmät Vanhan valtauksen jälkeen, mistä jäljempänä.

Filosofian puolella oli toisin. Perustimme filosofian opiskelijoiden yhdistyksen Dilemma ry:n ja siellä oli siihen aikaan monia nykyisiä professoreita ym. Alkuvaiheessa Terho Pursiainen oli puheenjohtajana ja minä sihteerinä. Ilkka Niiniluoto oli johtokunnan jäsen. Meillä oli miellyttäviä kokouksia Vanhan kellarissa, jossa Terho Pursiainen seurueen päällikkönä mm aina osasi elegantisti ja huumorilla huomioida tarjoilijattaret. Järjestöasioiden lisäksi keskustelimme usein syvällisesti filosofiasta ja politiikasta, siellä oli paljon teologian opiskelijoita ja he olivat filosofisissa keskusteluissa täysin mukana niin kuin muutkin. Sieltä olisi minulle jäänyt paljon merkittäviä ystävyysuhteita ja yhteiskunnallisia suhteita, mutta avioliittoon meno vieroitti minut näistä ystävistä käytännössä. Maolainen en vielä tähän aikaan ollut. Tiedonantajalaisia ei näistä ystävistä ilmeisesti monestakaan tullut, vaikka useimmat olivat jossain määrin 60-luvun radikaaleja.

Pastori Terho Pursiainen myöhemmin meni SKDL:n kansanedustajaehdokkaaksi ja kutsui minutkin palaveriin ja kysyi mielipidettäni, voiko mennä ehdokkaaksi niin vasemmalle, ja vastasin että sopiihan se hänelle aivan hyvin, minäkin olen vielä enemmän vasemmalla jo. SKDL:n vaaliorganisaattorit yrittivät kalastella ääniä julkkispapin avulla, mutta Terho Pursiainen tiputti Aarne Saarisen – SKP:n enemmistölinjan johtajan – eduskunnasta silloin Helsingissä ja vielä myöhemmin sitten joskus Taisto Sinisalonen – SKP:n vähemmistölinjan johtajan – Kotkassa. Tämä on suuri teko ja pottuilu koko filosofikunnalta ja ehkä suoraan Jumalalta – eihän kukaan sellaista oikeasti pystynyt järjestämällä järjestämään - jäykistynyttä

kommunismia kohtaan Suomenmaassa, vaiikkeivät asian huumoria tuntuneet oikein ymmärtävän edes albaanialaiset kommunistit Tiranassa päivälliskeskustelussa.

Vanhan valtaus

Opiskelijaliikkeen huippuhetki 60-luvulla oli Vanhan valtaus. Sen taustoista ja tapahtumista on kirjoitettu niin paljon, että niitä on turha toistaa. Omat kokemukseni täydentävät näitä tietoja.

Ennen valtausta sitä suunniteltiin monissa pienissä ryhmissä. Itse keskustelin erään opiskelukaverini kanssa, joka ei ehkä halua nimeään mainittavan tässä yhteydessä, ja olimme sitä mieltä, että sinne pitäisi mennä ja asia toteuttaa, kun kuulumme että suuri osa aloitteentekijöistä ja suunnittelijoista oli empivällä kannalla ja perääntymässä.

Itse tapahtuman alku minulta jäi näkemättä kun olin kotona flunssassa. Kun empivän porukan innokkaimmat ja rohkeimmat olivat uskaltaneet suorittaa valtauksen, väkeä tulvi paikalle joukkomitassa ja hieno happening alkoi. Sitten tapahtui jotakin yllättävää ja aina vastaavanlaisissa tilanteissa historiassa toistuvaa: kaikki puolueiden nuoret julkkikset, jotka millään tavoin eivät olleet olleet mukana valtauksen suunnittelussa ja toteuttamisessa – osa heistä, erityisesti sosiaalidemokraateista, kyllä oli mukana - yrittivät varastaa koko shown, pitivät alustuksia ja kertoivat mielipiteitään saadakseen kannatusta.

Tapahtuma eteni kuitenkin monen päivän loputtomiksi mutta kiinnostaviksi keskusteluiksi ja lähdettiin levittämään luentolakkoa, ja lopulta päätettiin perustaa kriittisiä ryhmiä (vaihtoehto oli marxilaisia opintoryhmiä) joka oppialalle yliopistoon. Tässä vaiheessa minäkin olin jo mukana.

Satakunnan Kansassa oli kuva juhlasalista kun väkeä oli paljon ja savua nousi väen keskeltä. Kuvatekstissä luki: "Vanhan valtaajat huvittelivat savupommeilla". Todellisuudessa tilanne oli vakava: joku heitti savupommin keskelle täyteen ahtautunutta juhlasalia ja vain vaivoin puheenjohtajisto sai paniikin estetyksi huutamalla ohjaavia iskulauseita "pysykää paikallanne" jne. Tällaista on vastustajien toiminta ja tiedoitus aina tällaisissa ääritilanteissa.

Luentolakon omalta osaltamme teimme näin: menimme senhetkiseen psykologian pääluentosaliin, astelimme professorin eteen (Viitämäki sattui olemaan) kerroimme hänelle, että nyt on luentolakko, keskeyttämme luennon ja puhumme opiskelijoiden lakkoasioista, professori saa jäädä kuuntelemaan ja osallistumaan jos haluaa. Opettaja sopeutui tilanteeseen oivallisesti ja istui kuuntelijoiden joukkoon ja keskustelu aloitettiin innokkaasti.

Tämä oli aika raju ja vallankumouksellinen temppu, mutta me teimme sen aivan fiksusti. Näin tapahtui muillakin opintoaloilla. Sitten kriittiset työryhmät jatkoivat

jonkin aikaa opiskelutoimintaansa, ja minä vedin ryhmää psykologian opiskelijoiden keskuudessa^[2].

Sukevan keskusvankilaan

Valmistuttuani valitsin kolmesta mahdollisesta työpaikasta Sukevan keskusvankilan, koska se oli ainoa psykologin kenttätö näistä ja kentälle halusin, ja olin siellä sitten puolitoista vuotta. Työpaikkahaastattelussa minua valitsemassa oli mm psykologi Kaarina Suonio, joka oli ollut myös opinto-ohjaajanani, ja joka oli myöhemmin jopa sosiaalidemokraattisena ministerinä. Vankeinhoito-osasto saattoi ajatella lähettävänsä minut jonkinlaisena muutosagenttina Sukevalle, mutta siellä kyllä törmäsin liian kovaan seinään, että mitään erityisiä muutoksia olisi saatu aikaan. Sosiaalidemokraattien linja vankeinhoidossa ei ehkä ollut kovinkaan järkevä, mutta kyllä vankiloissa psykologista koulutusta ja monenlaista tuuletustakin tarvittiin. Vankila on paikka, jossa demokratia ei ole ollenkaan paikallaan ja jossa kova ja luja ja linja on ainoa mahdollisuus, mutta kaikki sadistisuus ja muu epäinhimillisuus pitää samalla tietysti karsia pois. Vartijoiden psykologinen koulutus on erittäin tärkeätä, jopa heidän omalle viihtymiselleen ja pärjäämiselleen työssä, mutta sen tulee olla käytännöllistä, paljolti kokeneempien vartijoiden suorittamaa eikä pelkästään psykologien luentoja ja kursseja.

Rikollisten sielunelämää tutustuminen oli hyvin avartavaa myös aivan poliittiselta kannalta, samoin suomalaiseen viranomaiselämään.

Sonkajärvellä oli vaimoni sukulaisia ja heidän kauttaan ja Sukevan SKP:n osastossa tutustuin suomalaiseen korpikommunismiin. Kaikki he väittivät, ehkä totuuden vastaisesti ainakin tiedonantajalaisten kohdalla, että kyllä suomalainen vasemmistolaisuus on itsenäistä NL:n kommunistisen puolueen suhteen. Mutta heidän taistelunsa siellä pienviljelijöiden puolesta oli taitavaa, raskasta ja kunnioitettavaa.

Vankilapalvelu lasketaan armeijapalvelukseksi. Minua ei siksi ehkä koskaan ole kutsuttu kertausharjoituksiin enkä myöskään silti puolentoista vuoden palvelusta ole saanut ylennyksiä reservissä.

[1] Hän ei aktiiviaikanaan harrastanut tietenkään politiikkaa, heilui kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien välissä mielipiteitään ja vaaleissa. Eläkeaikanaan hänestä tuli vihreiden kunnanvaltuutettu Kirkkonummella, kun hän sai kannatusta taitavana organisaattorina ja lehtikirjoittajana satamaa vastustavan liikkeen johdossa. Hän harrasti myös psykologisia asioita hoitaessaan ryhmäterapiassa vaimonsa, lastenneurologi Pirkko Santavuoren, kanssa tämän kuolemansairaiden lapsipotilaiden perheenjäseniä. Häneltä on tästä kirjakin: ”Mustat ympyrät”. Matti aina sanoi, että kirjastamme isäni kanssa puuttui välistä kokonainen sukupolvi.

[2] Ainakin perustin marxismi-leninismien opintoryhmän psykologian opiskelijoille. Kompleksin 1. syystiedote 1969: OS: ”Marxismin opintopiiri”. Tämä tiedote joutui jossakin vaiheessa äitini käsiin ja hän oli kauhuissaan: ”Sinäkö siellä olet se primus motor?” Kotiväen kanssa oli jännittynyt ja ahdistunut ilmapiiri näihin aikoihin, eikä se lieventynyt kuin vasta 70-luvun lopulla. Isänikin kuoli 1972, enkä voi tietää olivatko nämä järkytykset hänellä yksi sairastumisen taustatekijöistä. Välejämme yritimme hoitaa mm kirjoittamalla edellä jo mainitun kirjan, eivätkä välimme koskaan menneet poikki. ”Lapsemme ovat aina lapsiamme” sanoi isä. Sairasvuoteellaan Tilkan sotilassairaalassa hän sanoi minulle ja vaimolleni. ”Te olette niin puhtaita”